

asszonyom. — Az *unoka, első- és másodunoka,* valamint a *más(ik)ápa* és *más(ik)anya* rokonságnév a régiségben használt jelentésben ma is használatos.

A fennebb felsorolt történeti adatokat háromszéki történeti tájszókából álló gyűjteményemből azzal a megjegyzéssel közlöm, hogy még több adat áll rendelkezésemre. Hiszem, hogy ezekkel az itt most közölt adatokkal is hozzájárultam az eddig még ismeretlen háromszéki rokonság-elnevezések megismeréséhez.

BOGÁTS DÉNES

Dózsa György kincse Dálnokon. Dózsa György falujában, a háromszéki Dálnokon az öregek tudni vélik, hogy a Dózsa-familia egykori telkén Dózsa György kincse volt elásva. Az sem titok, hogy a kincset a telek mai tulajdonosának apja, Bálint József találta meg a múlt század végén pinceásás közben; innen a Bálintok gazdagsága. A kincstalálás részletei és körülményei a falu emlékezetében teljesen elhomályosultak. Egyik öregtől hallottam, hogy olyanszerű rézüstök voltak a földben, mint amilyenek a harangok, fogójuk is volt.

Ez a kincstalálási mende-monda teljesen köznapi, hozzá hasonlóval Háromszéken is, másutt is akárhányszor találkozhatunk. Ami kiemeli a szokványos esetek közül, az Dózsa György, e jelképpé magasztosult történeti személyiség, aki küldetésével s a nemzeti históriában elfoglalt helyével talán semmitől sem áll annyira távol, mint bizonyos kincseknek a földbe való rejtgetésétől. Úgy látszik, hogy a nép számára a név (nem tekintve egy-két kivételt, mint például Mátyás király), ha annak viselője nagyapja emlékezetének határán túl sírba szállott, nem számít, s az sem, hogy kit-mit takar: ha felbukkan, azonnal a legkézenfekvőbb, legközönségesebb hiedelmet is képesek hozzákapcsolni. Ilyenképpen válhatott Dózsa György is kincsrejtegetővé.

Akarattal említettem a nagyapát, mint a jelenvaló falusi ember emlékezésének legutolsó állomását, ugyanis köztudomású, hogy a nép tényleg és a valóságnak megfelelő történelmi tudása csak a közvetlen észlelésig és a szemtanú, illetőleg kortárs vallomásának elfogadásáig terjed. A múltból mindenki csak annyit tud, amennyit a család vagy a falu legöregebbje tud, illetőleg amennyit attól megtanult, s minden más esemény megjelenség az időtlenség rendszertelenségébe, gomolygásába, s nem egyszer a meseszerűségbe hull vissza.

Nemrég IMREH ISTVÁN összegyűjtötte falujának, a háromszéki Bodoknak kincsásó, kincstaláló, kincsrabló hagyományait.¹ A gazdaságkutatás szemszögéből figyelve e kérdést, a mende-mondák okait, rugóit is igyekezett felderíteni, s rámutatott arra, hogy azok a családok és egyének, akik a falu vélekedése szerint a múlt század végén csodálatos, esetleg becstelen úton jutottak a nagy vagyonhoz, egytől-egyig vállalkozó egyéniségek voltak, akik ki tudták használni és ténylegesen ki is használták a gazdasági liberalizmus lehetőségeit. Felemelkedésüket csak a konzervatív, hagyományaiban megmerevült falu magyarázhatja kincsásással vagy hasonlókkal. Úgy gondolom, hogy a kincskereső és kincstaláló mende-mondák gyökereit IMREH kezdeményezése nyomán minden alkalommal ki kellene kutatni, még abban az esetben is, ha az eredmény nem túlságosan változatos. Így a tárgyilagos dálnokiak Bálint Józsefről is megállapítják, hogy ritka szorgalmú ember volt, állandóan dolgozott s nem kincstalálással, hanem szívós kitartásával alapozta meg családjának jólétét (Lejegyeztem 1946. nyarán).

¹ Imreh István, A vagyonszerzés megítélése a háromszéki Sepsibodokon: Társadalomtudomány (szerk. Jordáky Lajos) 1946. 157—66.

Kurta kocsmá. A kalotaszegi Zsobokon a 84 éves (szül. 1862) id. Gál János János bopa (öregapó) a címben szereplő kifejezésnek 1946 tavaszán a következő magyarázatát adta: Régen Zsobokon — mint Kalotaszegen általában — a szőlőművelés a maihoz viszonyítva, aránytalanul nagyobb mértékben divott. A bor a zsobokiaknál annyira terményszámba ment, hogy a kepe egy részét is borban fizették papjuknak. A bormennyiséget *pár* szerint, *ágytól* vetették ki, tehát mindenik bortermelő családnak — így emlékszik az öreg — egy kalangya búzán és egy kalaňgya kenderen kívül másfél veder bort kellett évenként fizetnie. Természetes, hogy a papnak ilyenképpen olyan óriási mennyiségű bora gyűlt össze, hogy annak egy kis hányada is bőségesen elég volt házi szükségleteire. A felesleget el kellett adnia. Az eladás helyben történt, mégpedig úgy, hogy évenként hat héten át a faluban közmegegyezéssel rajta kívül — hogy a bora csakugyan elfogyjon — senkinek sem volt szabad bort árulnia. A legmegfelelőbb hat hét kiválasztása az ő joga volt, s ő élt is e jogával, sőt e hat hetet két-háromfelé is elszakasztotta, úgyhogy nagy ünnepek alkalmával, vigasságos, borkívánó időkben egyedül ő árult bort Zsobokon.

Borkiárúsító tevékenységét a faluban *kurta kocsmának* nevezték, azért, mert egy évben mindössze hat hétig tartott.

Gál bopa nem tud arról, hogy valahol a környéken élt-e még ez a szokás, illetőleg ismeretes volt-e a kifejezés. Úgy emlékszik, hogy Zsobokon a kurta kocsmá a múlt század nyolcvanas éveiben szűnt meg.

Legényavatás Magyarokiskapuson. Valamely közösség tagjainak életszakaszaik szerinti szétválasztása gyakran igen fontos, az életévek száma ugyanis olyan alapfeltétel, amely a vele kapcsolatos vagy a reá támaszkodó mozzanatok egész sorozatát szabályozza, s így azok az életkor figyelembevétel nélkül nem ismerhetők meg a maguk természetes összefüggéseiben. Ugyanazon életszakasz tagjai a nagy közösségben egy kis közösséget alkotnak, sokszor annyira sajátos belső szerkezettel, hogy annak kötelező ereje még a vérségi kapcsolatoknál is hatékonyabb szokott lenni.

A hagyományhordozó nép életszakaszok szerinti szétválasztásának a magyar néprajzban már van némi múltja. Nálunk „a korcsoportok száma vidékenként igen különböző; néha csak három: fiatal, házas, öreg; másutt azonban számosabb”.¹ SZENDREY ÁKOS egyik tanulmányában² e számot hétre becsüli, de — amint magá is hangsúlyozza — ez az összes eddig összegyűjtött magyar anyagból kialakult ideális mennyiség s így a vidékenkénti helyzetet esetleg nem mindenütt tükrözi.

A kalotaszegi magyarokiskapusiak hat életszakaszt különböztetnek meg. A 10 évnél fiatalabbakat egyszerűen *gyermekeknek* nevezik. E korcsoport kezdő- és befejező életéve nem határozott, az egészen kis gyermekek felé (akiket, mint külön korcsoportot, érdekes módon nem is tartanak számon) éppen úgy elmosódik, mint a 10 éven felüliek felé. A 10–16 évesek neve *kislegény*, illetőleg *kisleány*. E korcsoport már sokkal inkább zárt közösséget alkot, a gyermekeket minden megmozdulásáról következetesen kizárja, mint ahogy a nagyobbak is kizárják őket saját összejöveteleikről. A kislegények és kisleányok az élettani és lelki fejlődés útján már egyaránt nagyot haladtak, a szegénylősségből kinőttek, régebb erre az időre a négy elemi is elvégezték, s így napi foglalatosságuk is megkülönböztette őket a kis iskolásoktól. Önálló társaséletet élnek. A tánc tudományát az idősebbektől ellesték

¹ Szendrey Ákos, A népi ruházatkodás életkorjelző jelentősége: Ethn. 1931. 76.

² A népi társadalom tagozódása: Ethn. 1937. 188 és szintén tőle i. m. 84.

s táncokat rendeznek, külön járnak kántálni, külön fonóházat szerveznek, saját maguk köréből vezetőt választanak, egyszóval a falu tágabb-lazább kereteiben egy kis önrendelkező csoportot alkotnak.

A leghatározottab jelleű és összetételű a következő korcsoport, a *nagy-legényeké* (akiket együttesen *legénységnek* is mondanak), illetőleg a *nagy-leányoké*; egyszerűbben *legényeknek* és *leányoknak* is mondják őket. A nagy-legényi-nagyleányi állapotnak már a kezdőpontja is kézzelfogható, számon tartható: a konfirmálás, illetőleg legényavatás — s a végpontja szintén: a házasság. A leányokat, különösen amikor kevesen vannak a faluban, már 17—19 éves korukban férjhez kapkodják. Egészen renden kívüli esetként tartják számon, hogy mostanában egy leány 21 éves korában ment férjhez. Az ennél is idősebb vénleányi állapot Kapuson úgyszólván ismeretlen. Legényeknél a házasság ideje általában a 26. életév. Nagyritkán található ugyan egy-két öregebb legényt is a faluban, de ezek meglettebb koruk miatt a legénység sorából szép lassan kikopnak, kimaradoznak. A legénység állam az államban: befelé, a korcsoport keretein belül a nagylegény és nagyleány viselkedését és magatartását még ma is bizonyos normák szabályozzák, kifelé viszont annyira erős egységet képviselnek, hogy minden törekvés, amely soraik közé éket akarna verni, meghiusul a századok óta esiszolódott-formálódott közösségi ellenálláson.³

A további életszakaszok határai már nem ennyire élesek, de azért feltűnő pontossággal ki van jelölve mindkinek a helye a korosság létráján. A fiatal házask neve *fiatalember*, illetőleg *ményecske*, általában addig, amíg két gyermekük nem születik. Ettől kezdve már *embernek* és *asszonynak* titulálják őket s ezekkel az elnevezésekkel meg is kell elégedniök mintegy 50 éves korukig. E korhatáron túl a férfi neve *öreg* vagy *bopó*, az asszonyé *bonyó*. Az öregek a családban — termelőközösségben — rendszerint a leghaszontalanabb, sőt néha egyenesen terhes elemek, s talán ez a lélektani oka annak, hogy míg a többi korcsoportról semmi gúnyos szólásmondást nem termelt a népi találékonyosság, addig e sír felé hajló öregeket a fiatalabbak néha fréfás rigmusokkal bosszantják. *Öreg bopó düjj a sárba, a legnagyobb pocsolóba* — mondják a vénemberről, s az öregasszonyokról ugyanígy: *Öreg bonyó régi jó, koporsóba vóna jó*.

Ha az öregebbrendűeknek a vérségi kapocs alapján, vagyis a családi közösségben akarják megjelölni a helyét, úgy *apó*, vagyis nagyapá és *anyó*, vagyis nagyanya a nevük. Utóbbival néha szintén szokás évödni: *Anyó, kisült a langáló?*⁴

Visszatérve a fiatalokhoz, a kislegényi és nagylegényi életszakasz egy szokással, cselekménnyel van egymástól elválasztva: a kislegény *legényavatás*⁵ által válik nagylegénnyé. Az etnológia világszerte ismeri és számon-

³ A legények csoportjának erős közösségi jellege a karácsonyi ünnepek alatt a legszembetűnőbb, e néhány nap ugyanis az ünnepi hagyományok egész sorát vonzotta mágnesként magához, olyanokat, amelyek egytől-egyig a nagylegényi közösség keretein belül zajlanak. E hagyományokról nagyobb tanulmányom van készülöben.

⁴ A *langáló* ma már kevésbé ismert, de a régi öregek korában igen kedvelt sült tészta, a palacsinta-félék legáltalánosabb formája volt. A kályha forró vaslapjára vagy a kemence forró téglaföldjére, amelyről előzőleg az izzó szenet hátrataszították, közönséges kenyértésztát helyeznek, megsütik, vízzel meglocsolják s egy kevésbé megszóva eszik. Az öregek annyira hozzászoktak, hogy egyetlen kenyérsütést sem tudnak nélküle elképzelni.

⁵ E szó társa, a *leányavatás* nem használatos.

tartja azt az avatási szertartást, amely által a gyermekből felnőtt, az ifjúból férfi lesz s amely a primitív népeknél a test megcsónkításával vagy hasonló túlzásokkal jár, de a civilizáltabbaknál mind jobban és jobban veszít vad jellegéből, jelképebbé, esetleg tréfássá válik s végül egészen elenyészik. A magyar nyelvterületen még csökevényes formájában is csak néhol ismert, illetőleg eddig még elég kevés leírásával rendelkezünk.

Magyarkiskapuson a mai legényavatás kétféle hagyományrétegből ötvöződött: az egyik az újabb, az egyházi, a másik minden bizonnyal az ősinek a már szinte felismerhetetlenül elváltozott csökevénye. A szokás egyházi jellegűvé való alakulása egészen érthető, hiszen ma már közhely, hogy a kereszténység nem irtotta ki minden esetben a régi hagyományokat, hanem saját szellemével telítette, az egyházi tanításhoz hasonította, „korszerűsítette“ őket. Ilyenképpen adódik Magyarkiskapuson is, hogy a konfirmáció és a legényavatás egymástól el nem választhatók.

A konfirmáció napja Kapuson régebb áldozócsütörtök, 1941–46 között virágvasárnap, azért, mert 1941-ben az akkori lelkész így jobbnak vélte s új szokása azóta majdnem hagyománnyá vált. Amikor a pap *feladja az úrvacsorát*, a kislegény már nagylegénynek, a kisleány nagyleánynak számít. Ezzel a legényavatás egyházi része be is fejeződik, hacsak nem számítjuk még azt is ide, hogy délután az új nagylegények a templomban már nem a *hátsó karba*, hanem az *első karba*⁶ mennek. A leányok templomi ülőhelyeiket nem változtatják, megmaradnak továbbra is anyjuk mellett, a családi padban.

1947-ben a konfirmálás ismét áldozócsütörtökön történt. E régi gyakorlathoz való visszatérés okai túlnyomórészt gazdaságiak s ezért nem lesz haszontalan ezúttal röviden rámutatni az egész hagyomány gazdasági alapjaira, hátterére sem. Áldozócsütörtök később lévén virágvasárnapnál, az általános gazdasági nehézségek miatt a szülők a két ünnep közé eső viszonylag rövid időt is kénytelenek voltak kihasználni, hogy konfirmálandó gyermekeiket az általuk egyedül méltónak vélt külsővel állíthassák az úrasztala elé — s így egymással és a lelkésszel való megegyezés alapján a két lehetőség közül időnyerés céljából a távolabbit választották. A méltó külsőt a legényeknél természetesen vadonatúj rend ruha és csizma, a leányoknál pedig hasonlóképpen teljesen új ruházat jelenti. A felavatandó leányok előrelátó és aggályoskodó szülei gyermekük gazdag, pompás felöltöztetéséhez még jobban ragaszkodnak, mint a legények szülei, ugyanis a konfirmálás egy kissé már leányvásár is: a vénasszonyok és édesanyák ekkor, itt kezdik legelőször szemelgetni — nem utolsó sorban a pompázó ruházat alapján — hogy ki lenne a legmegfelelőbb menynek. Az előítélet és megszólás e nyomasztó légkörében még az sem számít, hogy a család, anyagi szükségétől kényszerítve, földet, állatot ad el vagy tesz zálogba; kénytelen is, mert egy új nagyleányi öltözet valóságos kis vagyont emészt fel.

Áldozócsütörtökön már jócskán virágba borulnak a mezők, rügyeznek a fák s ezért 1947-ben a konfirmáció olyan régi mozzanatait újították fel, ame-

⁶ A templomban a hátsó karban a fiúgyermekek és a kislegények, az elsőben a nagylegények és a fiatalemberek foglalnak helyet, mégpedig szigorú rend szerint. Az úrasztala felől tekintve a hátsó karban jobboldalt legelől van a legfiatalabb gyermek s baloldalt leghátul a legidősebb kislegény. Az első karban (szintén az úrasztala felől tekintve) baloldalt a nagylegények, mégpedig elől a kántorhoz legközelebb a legidősebb, hátrafelé és a kántortól távolodva a legfiatalabbik; jobboldalt a fiatalemberek, mégpedig elől a kántor mellett a legjobb énekes s hátrafelé a rosszabb énekesek.

lyek az utóbbi években a koratavaszi konfirmálásra való tekintettel elmara-
doztak. Hétfőn vagy kedden a konfirmálandó leányok és legények csoportba
verődve, a mákói vagy az inaktelki erdőbe mentek virágért. A virágból a
leányok koszorúkat, füzéreket fonnak, amelyekkel a jeles napra a katedrát,
a pap székrét, az orgonát, a kazaratot és az első padokat ékítik. Ugyancsak a
leányok dolga (áldozócsütörtöki és virágvasárnapi konfirmálás előtt egy-
aránt) a templom padlójának felsúrolása. Sajátmaguk végzik; a templomot
az esztendő folyamán nem is szokás soha máskor súrolni.

Szerdán a felavatandó legényeknek szintén külön feladatuk van: fiatal,
mintegy 10 esztendő s nyírfákat vágják, hogy a templomot a nagy napra
méltóképpen feldíszítsék. Nyole nyírfa a templom nyole sarkába kerül, olyan-
képpen, hogy fenn koronáik összehajolva, mintegy boltozatot alkotnak; kettő-
kettő a két *partikus*, vagyis bejárat két oldalára; négy a cinterembe, olyan-
képpen, hogy a cinterem kapuja és a férfiak bejárata között folyósót képez-
zenek; kettő a cinterem kapujának két oldalára. A díszítésnek ezzel nincs
vége, a templom környékén is folytatják: a paplak elé három nyírfa kerül,
mert istentisztelet előtt a konfirmálandók itt gyülekeznek s innen együtt
indulnak, valamint itt mennek a templom felé az alszegiek. A Kis-utca és a
Felszeg felől érkezőket Jańkó Jánoséknál, ahol a templom felé kanyarodná-
nak, szintén két fa fogadja. Csuláéknál, a hárangozóéknál két út, Tüzeséknél
három találkozik, ide természetesen szintén kell két-két nyírfa s végül a Kis-
patak mellett a gát hídjához is, ahol az útról az ösvény kiválik és a cinterem
felé indítja a templomlátogatókat.

Régeen, ha történetesen úgy adódott, hogy áldozócsütörtök május elsejére
vagy tizedikére esett, a nagylegények nem egyszer megtréfálták a konfirmá-
landókat. Május elsején ugyanis (a huszonekét év alatt tizedikén is, de most
már nem) a nagylegények hajnalban nyírfát szottak a nagyleányok kapujába
állítani s a konfirmálandóknak állandóan vigyázniok kellett, nehogy az ő
nyírfáik szolgálják a leányok örömét. Eltekintve a bosszúságtól és a szegyen-
től, nem volt ugyan nagy dolog a fát a kapuból helyére visszavinni, azonban
a földbe való újbóli erős lecövekelése, kötéssel való rögzítése már sokkalta
hosszadalmasabb és fárasztóbb feladat.

Talán mondani sem kell, hogy ellentétben az egész esztendei érdektelen-
séggel, konfirmálásakor annyi ember szorong a templomban, hogy még a bejá-
ratok bolthajtásai alá is jut belőlük. A kislegények, akikre csak néhány év
mulva kerül a konfirmálás sora s így még van kedvük ilyesmire, kátét visz-
nek magukkal és úgy ellenőrzik, hogy kikérdezéskor melyik felelő mennyit
téved; meg, hogy mennyire lámpalázások; s a lányokat, hogy mekkorát kor-
tyintanak a borból.

A tulajdonképpeni hagyományos legényavatás este kezdődik a kocsmá-
ban: az új nagylegények a régiekkel együtt 7–9 között vagy két órát ivással
töltenek. Minden kiadást az új nagylegények fedeznek: vegyesen bort és
pálinkát fizetnek, úgy, ahogyan azt a régi legények kívánják. Meg lehetne
ugyan találni a módját annak, hogy valamelyik felavatott kivonja magát e
fizetési kötelezettség alól, de soha sem teszi: társai nemcsak a templomban
tapodnának a fejire, amikor fel akar menni az elsőkarba, a nagylegények
közé, hanem a legénység örökre kiközösítené, pontosabban szólva be se
fogadná soraiba, már pedig — ha el is tekintünk a számtalan előnytől, amit
a nagylegényi életforma rejt — egy kiközösítettnek az élete alig képzelhető
el a faluban a legénység sorain kívül. Itt ismét utalni kell a hagyomány
anyagi vonatkozásaira. A felavatandók ugyanis elképzelhetetlen szegyennek
tartának, ha e mulatozáskor nem zörögne annyi pénz a zsebükben, amennyi
a fölényes, magabiztos kocsmai viselkedéshez bőségesen elegendő. 1947-ben

egyik árva fiú például (ráadásul éppen a kenyérkereső apa nem él) az új nadrágot és csizmát áldozócsüörtökön s még pünkösdkor, a táncban is hitelben, kifizetetlenül hordotta, zsebében azonban 300.000 lej lapult. Egy másik esetben az apa hallani sem akart a borsos kiadásról, amelyet e mulatság igényel, anyja azonban (ő tudja csak, hogy honnan) pénzt kerített s a családfő tudta nélkül látta el a fiát, hiszen mit is szólnának társai, ha kivonná magát nagylegényi életsorának legelső, ünnepélyes társas összejöveteléről? Különbben ez a mulatozás — részben külső körülmények, de nagyrészt gazdasági okok miatt — nem történik mindig szigorúan a konfirmáció estéjén s nem is vesz részt azon kivétel nélkül valamennyi nagylegény: néha csak néhányukat itatják meg s a legénység ezt is elegendőnek itéli. 1947-ben például az esti mulatság elmaradt, azonban pünkösöd másodnapján, a táncban néhányan körülfogták őket s ekkor szereztek érvényt a régi törvénynek.

Az ivásnak, amely ezúttal nem csap a részegség végleteibe, kettős célja van: egyrészt alkalom arra, hogy a felavatottak összetegeződjenek a régi nagylegényekkel, másrészt az újonnan felavatottak csakis egy kis mámorral tudják legyőzni azt a félszegséget, amelyet a leányoknál teendő első (életükben a legelső) látogatás gondolata ébreszt bennük. Úgy látszik ugyanis, hogy a legénynek a kocsmában és nem utolsó sorban a fehérmépek mellett kell megállania a helyét, s így a legényavatás is abból áll, hogy az idősebbek az újoncokat bevezetik e két erény birtoklásának titkaiba. Azt lehetne hinni, hogy a kocsmai társalgás is e tárgyak körül forog, holott a legritkább esetben kerülnek szóba.

Kilenc óra tájban az ivást abbahagyják, valamennyien felkerekednek (rendes körülmények között régiek és újak vannak vagy harmincan) s összefogózva, énekelve megindulnak a falu alsó végére. Mindeniknek a zsebében gyufa van. Kívülről tudják, hogy melyik házakban laknak az aznap konfirmált nagyleányok s a falu alsó végén az első ilyen helyen megállapodnak. A házban csendesség van és sötét, már mindenki lefeküdt: szokás szerint így várja a család a legénységet. Mindenik háznál az a régi legény vezet, aki valamennyire ismeri a járást: az ajtón kopogtat, választ sem várva belép, rögtön a lámpához megy és saját gyufájával meggyújtja, de csak annyira égeti, hogy éppen valamit látni lehessen. A legények mind utána tódulnak és elhelyezkednek, ki ahol tud. A leány az ágyból azonnal felkel és felöltözik. Szülei és a többi családtag meg sem mozdulnak; bár a nagy zajra, csoszogásra, suttogásra természetesen felébrednek, végig alvást színlelnek. A leány is helyet foglal s főleg ketten ülnek melléje: az a legény, aki — mint a család régebbi ismerője — a legénységet a házba bevezette és az az új legény, amelyik a leánnyal az elkövetkezendő években előreláthatólag *beszülgetni*, vagyis neki udvarolni fog. Hogy ez ki, a régi nagylegények nem mindig tudják, de az újonnan avatottak általában igen s most különben is nyilvánvalóvá válik azok számára is, akik esetleg eddig nem tudtak róla. Egyebekben e mozzanatnak, vagyis a párok összetaláltságának két ok miatt sincs különösebb jelentősége. Az egyik, hogy komoly udvarlásba a legény csak jóval később, majd 3—4 év múlva kezd, nem célja tehát; sőt egyenesen óvakodik attól, hogy meg gondolatlanul már most lekösse magát valamelyik leányhoz. A másik ok, hogy egykorúak között a legritkább esetben kerülhet sor komoly udvarlásra, majd házasságra. A szükséges korkülönbség miatt az újonnan konfirmált leányokat az idősebb nagylegények már mind kiszemelték, lefoglalták maguknak s a most avatott nagylegények majd csak az évek múlva konfirmálandó leányok között válogathatnak komoly szándékkal.

Rövid beszélgetés következik, az azelőtti ivásra s a különös helyzetre való tekintettel rendszerint tréfálkozás, évődés. Elmondják, hogy a kikérdezés

alatt ki hogyan izgult, miként itta a bort, hogyan vette be a kenyeret.⁷ Néhány perc multán a legénység felkerekedik, valamennyien továbbindulnak, kivéve azt az egyetlen újonnan avatottat, akit az új nagyleányhoz gyengédebb szálak fűznek. Ők még egy darabig kettesben maradnak, beszélgetnek, majd a legény is eltávozik és hazamegy. Előadódhatik, hogy a társalgás kettesben nem megy olyan simán, mint ahogyan kívánni lehetne. Ilyen esetben mindig a mámor a mentőkörülmény, annyira, hogy némelyik legény zavarának, félszégének leplezésére már a többiek otlétekor s azután is akarattal mámorosnak teteti magát. Arra is van példa, hogy a legényt az ivás miatt elalszik a leánynál, vagy alvást színlel, hogy ne kelljen beszélgetnie. Az ilyenszerű viselkedés nem kelt visszatetszést: mindig a kocsmázás utóhatásának tekintik, a leány felkelti a szendergőt és hazaküldi.

Közben a legénység tovább halad, minden újonnan konfirmált leányt meglátogat s mindeniknél lemarad egy-egy újonnan avatott nagylegény is. Az új nagylegények és nagyleányok száma megközelítőleg hasonló s általában az érzelmi szálak is el vannak már rendeződve; ilyenképpen fennakadás nem nagyon szokott történni. Amennyiben mégis úgy adódnék, hogy valamelyik leányhoz több legény vágyakoznék, akkor tisztára ügyesség dolga, hogy a versengésben ki lesz a győztes. Előre nem beszélnek meg semmit, részben szemérem miatt, amely minden ilyen tárgyú vitától távoltartja őket, részben azért, mert a megbeszélés csakis verekedéssel végződhetnék. A meglátogatott leány házában viszont szabad a verseny: olyan helyzetet kell teremteni, hogy az ellenfél a továbbinduló legénységgel kénytelen legyen szintén odébb állani. Mivel a cél elérésére semmi segédeszköz nem áll rendelkezésre, egyszerűen sürgés-forgás, a leány melletti jó elhelyezkedés, biztos magatartás kérdése a győzelem. Végső esetben azt a régi nagylegényt is segítségül lehet hívni, aki abban a házban a legénységet vezeti: ez aztán szintén közreműködik a dologban s a legénységet, de főleg az ellenfelet úgy térítgeti-fordítgatja, hogy végül is védece legyen a győztes. Ha az új legények történetesen többen volnának az új leányoknál, egy részük természetesen sehol sem marad, mert mindenik leánynál csak egyetlen legény maradhat; ha meg kevesebben, akkor a fennmaradó nagyleányoknál egy-egy régi nagylegényt hagynak, nehogy megsértődjenek, megbántódjanak, hogy nekik nem jutott legény. Az ilyenszerű megoldás különben egyáltalán nem keseríti el a leányt, sőt néha még büszke is rá, hogy nála egy idősebb legény maradt. Az is megesik, hogy a leánynak már udvarolgat egy régi nagylegény s ebben az esetben — de csakis akkor, ha nincs elég új legény — magától értetődően úgy rendezik, hogy az maradjon a leánynál.

E legényavatás után az újonnan avatott nagylegény is teljesjogú tagja a legénységnek: nem a *kistáncba* jár többé, hanem a *nagy táncba*, nem a *kisfonóházba*, hanem a *nagyfonóházba*,⁸ a legényestéken elmehet a nagyleányok-

⁷ Tudni kell ugyanis, hogy úrvacsoravételkor a kapusiak a kenyeret előbb kétszer gyöngéden az ajkukhoz érintik, mintha harapni akarnának; kissé harapják is, és csak azután veszik a szájukba. Erre az ügyeskedésre a szülők vagy az idősebbek a konfirmálándókat előre ki szokták oktatni.

⁸ A nagyfonóházba a kisleányok közül ritkán vetődik be valamelyik, csak akkor, ha egyrészt kevés a nagyleány, másrészt ő maga is fejlett, magas-növésű; az egész kicsikékre ugyanis semmi szükség nincs. A nagyleányok nem szívesen látják a körükbe-tolakodókat, mert félnék, hogy azok elhalásznak előlük a legényeket. Ha lehet, a kisleányt valamiképpen ki is tessékelik, mire ő az ajtóból dühösen visszakialt: *Tudd meg, hogy ugysis hamarébb firhez menek, mint tel* — A nagyfonóházba tévedő kislegényekkel a nagylegő-

hoz, egyszóval feltárul előtte minden lehetőség, amelyet kislegény korában elzártak előle s amelyben ilyenképpen a kislegények vagy egyáltalán nem részesülnek, vagy a nagyok utánzásaként, a maguk körében kicsiben kénytelenek ugyanazt jól-rosszul utánozva megvalósítani.

FARAGÓ JÓZSEF

Naszód-vidéki régiségek. Naszód és Beszterce közötti Nagydemeter határában van egy — a néptől Alte-Burgnak nevezett — uralkodóan kiemelkedő hegyesúcs; ezen már régebben egy nagy kiterjedésű, „óriási“ méretű vár romjait fedezte fel MARTIAN JULIÁN.¹ Ezeket az óriási méreteket jelzi a várhegynek másik elnevezése (Riesenburg) és az ezzel egyező néphagyományi is, hogy t. i. óriások építették a várat.

Nagydemeter községtől talán egy óra járásnyira keletre emelkedik ki a várat hordozó, kúp-alakja miatt tűzhányó-eredetűnek látszó hegyesúcs. Nemrégén östölgyes fedte, ma fiatal erdő, eserjés takarja. Nyugatról meredek a hegyoldal; ezért itten nagyon nehezen közelíthető meg. Csupán kelet felől függ össze egy kis hegyyereggel a szomszédos hegylánccal. Erről felől vezethetett föl a várba a kb. egy szekér szélességű kigyózó út, mely még ma is sok helyen megvan. Nehány forduló után, a hegy mesterségesen elsímitott tetején, a romhalmazban tűnik el.

A várfal kb. ellipszis alaprajzú, mely ellipszisnek É—D-irányú hossz tengelye 100—110 m, kerülete pedig 200 m körül van. Réteges homokkőlapokból épült, mésznélküli homokos agyag kötőanyaggal. MARTIAN 1914-ben egy darabig kitakarította az északi bástyát, melynek romjai alá vezetett a régi út s mely azóta újra majdnem betömődött az azóta lehullott omladékkal. De azért itten még mindig tisztán látható, hogy a várfal 2.20 m széles tömör építmény, ellenben a négyszög-alakra épített 7.5×10.5 m kiterjedésű bástya fala vastagabb: 2.40 m. A kapubástyának belvilága mindössze 5×5.5 m. A külső bejárat már nem látszik, ellenben a bástyából egy nagyon keskeny, előbb 1.20, utóbb csak egy méter széles átjáró vezet a vár belső térségére, hol tömegtelen mennyiségben terül el az omladék, de sajnos nem olyan formában, melyből határozott véleményt lehetne mondani rendeltetésére nézve. Mindössze az előbb említett északi bástya közelében van egy nagyobb omladék, mely külön sejtet egy nagyobb épületet (donjont?). A kincskeresők kielégítetlen kincs-szomja jelzésére ellenben számos jelentékeny — közöttük egy hatalmas — gödör van. A déli oldalon is van egy — az előbbihez hasonló — bástya romja, míg ezt és a fennebb említettet a falon kívül még egy eléggé megmaradt

nyek sokkal egyszerűbben elbánnak: *sulyokbotoznak* velük. Ez úgy történik, hogy fejüket a térdek közé kényszerítik s kettőnek az ülepét összeverik, vagy ha csak egyetlen kislegény van, valamelyik nagylegénynek az ülepéhez, esetleg a földhöz verik (*Sulyokbot*: nehéz tuskó, amelybe nyelet erősítenek s cölöpök földbeverésére használják).

¹ Édesapámnak ez a kisebb közleménye is már régen, talán még az 1930. évek elejére elkészült. A szóbanforgó régiségekről mindmáig se írt senki sem. ROSKA MÁRTON összefoglaló munkája is csupán az egyiket ismeri, s adott forrása alapján azt is csak nagyon futólagosan. Éppen ezért nem egészen haszontalan e kis ismertetés közlése sem.

Nagydemeter várára különben a következő irodalmat adhatom: MÜLLER, F., Siebenbürgische Sagen. Kranstadt, 1857. 165. — MARTIAN IULIÁN, Repertoriu arheologie pentru Ardeal. Bistrița, 1920. 243 (Óskori várnak vélte, s adottságai megnevezés nélkül). — ROSKA MÁRTON, Erdély régészeti repertoriuma. I. Óskor. Kvár, 1942. 187, 1, 19.

FERENCZI ISTVÁN